

Temat: „Brzezina” Andrzeja Wajdy – symbolizm w literaturze i w filmie

Opracowanie: Ewa Wyszyńska

Etap edukacyjny: gimnazjum, liceum

Przedmiot: język polski, wiedza o kulturze

Czas: 1 godzina lekcyjna (plus projekcja filmu)

Po zajęciach uczeń będzie umiał:

- wyjaśnić pojęcia „symbol” i „symbolizm”;
- podać przykłady symbolizmu w literaturze i malarstwie;
- analizować i interpretować motywy wizualne w filmowej „Brzezynie”;
- wyjaśnić – na przykładzie „Brzeziny” – na czym polega rola symboli w filmie;
- wskazać motywy wizualne symbolizujące Erosa i Tanatosa;
- przedstawić i scharakteryzować przeciwstawne postawy bohaterów wobec śmierci.

Metody pracy:

praca z fragmentami filmu, praca z tekstem, elementy wykładu, praca w grupach, rozmowa nauczająca

Środki dydaktyczne:

- film Andrzeja Wajdy „Brzezina”,
- materiał pomocniczy - kopie obrazów Jacka Malczewskiego („Thanatos” i „Zatruta”) - dostępny na stronie internetowej www.filmotekaszkolna.pl (Nasze lekcje/23.Malarskie inspiracje/Metodyka).

Pojęcia kluczowe:

symbolizm Eros Tanatos symbol inspiracja malarska

Przebieg zajęć:

1. Zapytaj uczniów, co to jest symbol? Poproś, aby podali przykłady symboli funkcjonujących w znanych im tekstach kultury. Zwróć ich uwagę na to, że symbol niczego nie oznacza – jedynie sugeruje, ewokuje znaczenie. Krótko przedstaw im pojęcie symbolizmu (korzystając ze słownika terminów literackich) – jego znaczenie, historię oraz przykłady w malarstwie i literaturze. Odwołaj się do wiedzy uczniów o poezji modernizmu.

2. Wyjaśnij podopiecznym, że na dzisiejszej lekcji będą poszukiwali symboli i analizowali ich znaczenie w filmie „Brzezina” Andrzeja Wajdy (uczniowie powinni obejrzeć go przed zajęciami). Krótko przedstaw historię powstania filmu. Podaj pierwowzór literacki.

3. Poproś uczniów, aby uważnie przyjrzeni się wybranym scenom z filmu (1 – na łące pełnej kwiatów; 2 – scena w domu z obrazem „Thanatos” Jacka Malczewskiego w tle; 3 – brzozowy pejzaż; 4 – Malina ścinająca kosą kaczeńce na zalanej słońcem łące; 5 – Ola na łące z dmuchawcami; 6 – Stanisław pijący sok z brzozy; 7 – czerpanie wody ze studni przez Malinę; 8 – gwałtowna sprzeczka braci z burzą w tle).

Po projekcji omów z uczniami te sceny. Zapytaj, czy dostrzegają ich symboliczne znaczenie? Jakie one budzą skojarzenia i odczucia? Jaką rolę odgrywają w filmie? Podkreśl, że są to sceny niewerbalne, które samym tylko obrazem i jego atmosferą sugerują nadchodzące wydarzenia, towarzyszące im emocje. Warto zwrócić uwagę uczniów na symbole Erosa i Tanatosa (miłości i śmierci) powracające w scenach i cytowanych obrazach. Podsumowując to ćwiczenie, możesz zaznaczyć, że symboliczna wymowa niektórych ujęć ma swoje źródło w twórczości malarskiej Jacka Malczewskiego (wyświetl za pomocą rzutnika jego wybrane obrazy, np. „Thanatosa” i „Zatrutą studnię”, które stały się inspiracją dla sceny z kosą i kaczeńcami oraz sceny z czerpaniem wody ze studni).

4. Powiedz, że nie tylko obrazy z filmu niosą znaczenia symboliczne. Poproś jednego z uczniów o krótkie streszczenie „Brzeziny” (najważniejsze wydarzenia i bohaterowie). Następnie podziel podopiecznych na cztery grupy: dwie z nich spróbują dokonać charakterystyki Stanisława, dwie pozostałe – charakterystyki Bolesława. Poleć uczniom, by przyjrzeni się przede wszystkim postawom i towarzyszącym im zachowaniom obu bohaterów wobec wyroków losu (Stanisław – śmiertelna choroba, Bolesław – śmierć żony).

5. Gdy uczniowie zakończą pracę w grupach, poproś ich o krótkie prezentacje. Zauważ, że choć obaj bohaterowie żyją w cieniu śmierci (zbliżającej się własnej lub niedawnej kogoś bliskiego), to symbolizują oni dwie postawy wobec niej – niezłamywanie się, znoszenie z godnością wyroków losu, cieszenie się każdą chwilą (Stanisław) i przygnębienie, rozpacz, brak chęci do życia (Bolesław).

Podkreśl też, że dopiero śmierć Stanisława jest przełomowym momentem w życiu jego brata, niejako przywraca go do życia. Natomiast zmaganiom bohaterów z własną tragedią towarzyszy w tym filmie świat pokazany w całej swej urodzie, w porze rozkwitającej wiosny, która dla Stanisława będzie końcem życia, a dla Bolesława wyjściem z odrętwienia i początkiem nowej egzystencji.

Praca domowa:

Poleć uczniom, aby wybrali jedno z ujęć analizowanych podczas zajęć (lub inne, według nich również symboliczne) i spróbowali opisać je tak, jakby opisywali nieruchomy obraz. Uczniowie powinni scharakteryzować tę scenę, zwrócić uwagę na jej malarskość, odszukać symbole i przedstawić ich możliwe znaczenia. Poproś też, by zapoznali się bardziej szczegółowo z twórczością Jacka Malczewskiego i odszukali w niej ewentualne inspiracje dla wybranego kadru. Zachęć ich do skorzystania z materiałów zamieszczonych na stronie *Filmoteki Szkolnej*.

Załącznik:

materiał pomocniczy: kopie obrazów Jacka Malczewskiego („Thanatos” i „Zatruta studnia”)

1898, olej na płótnie, Muzeum Narodowe, Poznań

1905, olej na płótnie, Muzeum Okręgowe, Radom